

**MEDIÁLNÍ PREZENTACE HISTORIE 20. STOLETÍ
V DOKUMENTÁRNÍ PRODUKCI TELEVIZNÍHO
STUDIA OSTRAVA 1990–2020**

Autoreferát disertační práce
Mgr. Monika Horsáková

Studijní program: Historické vědy
Obor: Moderní dějiny střední Evropy

Opava
2024

Autor: **Mgr. Monika Horsáková**
Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik
Bezručovo nám. 14
746 01 Opava

Školitel: **prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.**
Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik
Bezručovo nám. 14
746 01 Opava

Úvod

Vizuální kultura a historické vědomí spolu úzce souvisejí. Nemalá část historických informací k příjemcům proniká skrze obraz. Ať již se jedná o kresby, malby, plastická díla, fotografie, karikatury, plakáty apod. V současnosti při získávání historických informací většinou populaci velmi silně oslovují moderní prostředky – zejména masmédia a nová média (film, televize, internetový klip a další audiovizuální díla na VOD¹ platformách).

Československá televize (ČST), později Česká televize (ČT) – jako médium veřejné služby – se po listopadu 1989 mimo jiné zaměřila právě na historický dokument. Předmětem jeho zájmu se přitom staly převážně dějiny 20. století, konkrétně události, jejichž výklad byl v období totalitního režimu manipulován, a zločiny komunismu. Stranou této snahy redefinovat některé události nebo zaplnit „bílá místa“ nezůstalo ani Televizní studio Ostrava (TSO, též ostravské studio České televize), které se dokumentární prezentací dějin 20. století začalo systematicky věnovat už v 90. letech, v posledních dvou desetiletích se pak historická dokumentaristika stala jednou z jeho určujících tvůrčích aktivit na poli dokumentární tvorby.²

Práce je interdisciplinární, domnívám se totiž, že pro komplexní uchopení vytyčené problematiky je nezbytné nejen znát, jaká historická témata byla pro televizní tvůrce ve sledovaném období zajímavá, ale také pochopit, jak tvůrčí proces při tvorbě uměleckého dokumentu vzniká a jakou perspektivu a filmové prostředky při uchopení tématu mají tvůrci k dispozici a jaké nakonec volí.

Práce se věnuje postavení historického dokumentu v rámci historické kultury, možnostem způsobů prezentace obsahu v dokumentu, vztahu dokumentárního filmu k realitě a etice v dokumentárním filmu. Práce nabízí přehled nejpodstatnějších dokumentárních cyklů a solitérních dokumentů ostravského studia České televize³ ve sledovaném období, shrnuje tematický zájem tvůrců a věnuje se spolupráci na ose dramaturg–historik–režisér na konkrétním případě – spolupráci TSO s Mečislavem Borákem.

¹ Video on demand. Např. HBO, Netflix, Apple TV, Prime atp. I tyto platformy, které diváci sledují doma – obvykle z TV obrazovky či obrazovky počítače – věnují prostor dokumentární tvorbě, včetně prezentace historie.

² Počet historických dokumentů či dílů dokumentárních sérií vyprodukovaných za posledních 30 let v ostravském studiu České televize přesahuje pět set. Seznam zásadních děl obsahují přehledové kapitoly práce, seznam dílů jednotlivých televizních cyklů je přílohou disertační práce.

³ Do roku 1990 Československá televize (ČST). Ke zřízení ČT došlo po rozdělení Československé republiky.

Práce se zabývá televizním historickým dokumentem. Snímky dokumentačně-reprodukční či dokumentaristické nesestříhané záznamy (ať už profesionálních či amatérských filmařů), které ovšem tvůrci televizních dokumentů pro vizuální složku svých děl využívají, či dokumentární týdeníky, kroniky či zpravodaje předmětem našeho zkoumání nejsou. Text práce se nicméně v některých pasážích žurnalistiky (publicistických pořadů a zpravodajství) dotkne, zejména při zkoumání možností objektivity non-fikční televizní tvorby. Mnohdy je navíc obtížné mezi jednotlivými non-fikčními televizními žánry určit přesnou hranici.

1 Cíl a obsah disertační práce

Disertační práce si kladla za cíl zaměřit se na způsob přenosu historických informací prostřednictvím audiovizuálního díla – televizního dokumentu. Konkrétně podat informaci, jakým událostem a tématům se dokumentaristé věnovali, jakým způsobem je uchopili, která fakta pro ně byla podstatná, jakým způsobem se jak tematicky, tak způsobem zpracování v daném období dokumentární prezentace dějin proměňovala. To vše může být zdrojem pro konstatování o mediálním, potažmo sociálním klimatu doby, v níž díla vznikala, tedy o výseku nedávné historie.

2 Současný stav řešení problematiky

Téma dokumentárního filmu jak z praktického, tak teoretického úhlu pohledu řeší značné množství odborné či populárně-naučné literatury. Badatelé v oblasti dokumentu a televize se zaměřují nejen na samotnou definici pojmu dokumentární film, ale také na etiku v dokumentárním filmu, úvahy o jeho vztahu k objektivní skutečnosti, k reálnému světu, na témata a způsoby jejich reprezentace v dokumentárním filmu, popřípadě na nejasné hranice mezi žánry, resp. překračování žánrových hranic v dokumentárním filmu a vzniku nových hybridních forem.⁴ Mezi základní odborné publikace snažící se uchopit dokumentární film v pokud možno co nejkomplexnější podobě a definovat jeho funkce, cíle, využívané filmové

⁴ NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: AMU a JSAF, 2010; GAUTHIER, Guy. *Dokumentární film, jiná kinematografie*. Praha: FAMU – MFDF Jihlava, 2004; FORSYTH, Hardy (ed.). *Grierson on Documentary*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1966; BARSAM, Richard M. *Nonfiction Film : A Critical History*. Revised and expanded ed. Bloomington: New York: Indiana University Press, 1992; ROSENSTONE, Robert, *History on Film / Film on History*. London – New York: Routledge, 2012; NASH, Kate. *Telling Stories : The narrative study of documentary ethics*. *Journal New Review of Film and Television Studies*. 2012, 10(3), 318–331; JOST, Françoise. *Realita/fikce – řeší klamu*. Praha: NAMU. 2006.

prostředky, typy dokumentárních filmů, módy prezentace světa v nich, etické aspekty tvorby těchto filmů nebo jejich vztah k realitě patří *Úvod do dokumentárního filmu* Billa Nicholse⁵ a *Dokumentární film, jiná kinematografie* Guy Gauthiera.⁶ K dispozici je i odborná literatura, která uvedené tituly rozvádí o profesní informace k tvorbě dokumentárního filmu, nabízí možnosti, jak konkrétně pracovat s určitými filmovými prostředky v konkrétních situacích, jak postupovat v jednotlivých fázích tvorby dokumentárního filmu. Mezi nejobsáhlejší patří *Directing The Documentary* Michaela Rabigera.⁷ Komplexně se na jednotlivé fáze vzniku filmového a televizního dokumentu zaměřuje Rudolf Adler, který navíc akcentuje proces dramaturgického myšlení v průběhu tvorby takto žánrově zaměřeného audiovizuálního díla.⁸ Objevují se i studie zaměřené na dokumentární tvorbu uvnitř televizní struktury. V českém prostředí je prvním komplexním textem s touto tematikou disertační práce Lucie Králové, která nabízí kritickou reflexi současné dramaturgické praxe v České televizi v oblasti dokumentu.⁹ Hlavním objektem zájmu této práce je dokument historický. Pokud jde o prezentaci dějin prostřednictvím audiovize, máme k dispozici další množinu literatury. Jednak jde o texty obecněji zaměřené na zobrazování historie ve filmu (obvykle se věnují též filmu dokumentárnímu), jednak jde o monografie, kolektivní monografie či sborníky, popř. výukové texty zaměřené na konkrétní příklady, tedy zobrazení konkrétních historických událostí, příběhů, osudů v konkrétních filmech – hraných i dokumentárních. K zásadním textům této množiny patří Rosenstoneovy knihy *History on film/Film on History* a *Visions of the Past. The Challenge of Film to Our Idea of History*.¹⁰ V českém prostředí pak nelze opomenout šestidílnou sérii *Film a dějiny*, za níž stojí editoři Petr Kopal, Luboš Ptáček a Kristian Feigelson.¹¹ Knihy vydal Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR). Pracovníci ÚSTR např. připravili také metodickou příručku

⁵ NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: AMU a JSAF, 2010.

⁶ GAUTHIER, Guy. *Dokumentární film, jiná kinematografie*. Praha: FAMU – MFDF Jihlava, 2004.

⁷ RABIGER, Michael. *Directing The Documentary*. New York – London: Focal Press, 2015.

⁸ ADLER, Rudolf. 2001. *Cesta k filmovému dokumentu*. Praha: NAMU, 2001.

⁹ KRÁLOVÁ, Lucie. *Rozumět televizi. Produkční kultura České televize v oblasti dokumentárního filmu 1993–2017*. Praha, 2017. Disertační práce. FAMU.

¹⁰ ROSENSTONE, Robert, *History on Film / Film on History*. London – New York: Routledge, 2012; ROSENSTONE, Robert. *Visions of the Past. The Challenge of Film to Our Idea of History*. Cambridge (Mass.) – London: Harvard University Press. 1998.

¹¹ KOPAL, Petr (ed.). *Film a dějiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005; KOPAL, Petr (ed.). *Film a dějiny 2 : Adolf Hitler a ti druzí – filmové obrazy zla*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů, 2009; FEIGELSON, Kristian a Petr KOPAL (eds.). *Film a dějiny 3. Politická kamera – film a stalinismus*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů, 2012; KOPAL, Petr (ed.). *Film a dějiny 4. Normalizace*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů, 2014; KOPAL, Petr (ed.). *Film a dějiny 5 : Perestrojka/přestavba*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů, 2016; KOPAL, Petr a Luboš PTÁČEK (eds.). *Film a dějiny 6 : Postkomunismus*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů, 2016.

*Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu.*¹² Ta se kromě promýšlení možností využití filmu ve vzdělávání zaměřuje na filmové obrazy minulosti a jejich význam pro historickou kulturu.¹³ Problematikou mediálních interpretací historických témat v dokumentárních filmech, televizních a rozhlasových pořadech, v publicistických a zpravodajských médiích, na sociálních sítích či ve studijních materiálech pro školy se zabývá také konference *Média – Dějiny – Společnost* s podtitulem *Kdo rozhoduje o tom, co si myslíme? (Manipulace, propaganda a rozhodování napříč soudobými/novodobými dějinami)*, kterou od roku 2016 pořádá Slezská univerzita v Opavě.¹⁴ Od roku 2018 jsou organizátory konference pravidelně vydávány kolektivní monografie, které z tematického zaměření konference vycházejí. Protože se text zaměřuje na dokument televizní, je na místě zmínit také práce, které se zabývají teorií masmédií. Mezi texty věnujícími se teorii, fungování, významu a moci tisku, rozhlasu a televize mají statut „povinné četby“ zejména práce Marshalla McLuhana a Denise McQuaila.¹⁵ Právním či etickým problémům současné mediální (rozhlasové a televizní) tvorby, otázkám dramaturgie a novým trendům v médiích, včetně možností internetové televize, se věnuje monografie *Nové trendy v médiích II – Rozhlas a televize.*¹⁶

Vzhledem k tomu, že předmětem zájmu této práce je dokumentární film vztahující se k historickému poznání, tedy film jako prostředek popularizace historické vědy, nemůžeme pominout ani publikace vztahující se k historické vědě a historické kultuře, jejíž je historický dokumentární film součástí. Tuto problematiku shrnuje Zdeněk Beneš v knize *Historický text a historická kultura.*¹⁷ O dějepisectví jako disciplíně pohybující se mezi fakty a fikcí a o otázkách objektivity historického bádání či historii jako disciplíně na hraně mezi vědou a uměním pojednává Richard J. Evans v titulu *Na obranu historie.*¹⁸ Problematikou

¹² ČINÁTL, Kamil, Jaroslav PINKAS a kol. *Dějiny ve filmu: Film ve výuce dějepisu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014.

¹³ *Dějiny ve filmu: Film ve výuce dějepisu. Dějepis 21* [online]. [cit. 2023-10-01]. Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/metodika-pouziti-av-materialu>.

¹⁴ Konference je každý rok zacílena na jiné téma. Doposud se zaměřila na totalitu v dějinách střední Evropy ve 20. století a její zobrazení v současných vizuálních médiích, média v historickém vzdělávání, velké dějiny vs. každodennost, problematiku jinakosti, obraz Polska a Poláků v českých médiích, obraz křesťanství v dějinách střední Evropy, národnostní menšiny a mediální reflexi jejich každodennosti v českých a polských médiích nebo obraz národních dějin v české a polské kinematografii.

¹⁵ McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0296-2; MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 2. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2009.

¹⁶ MOTAL, Jan (ed.). *Nové trendy v médiích II : Rozhlas a televize*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

¹⁷ BENEŠ, Zdeněk. *Historický text a historická kultura*. Praha: Karolinum, 1995.

¹⁸ EVANS, Richard R. *Na obranu historie*. Praha: Argo, 2019.

kolektivní historické paměti se zabývá Kamil Činátl v knize *Naše české minulosti aneb Jak vzpomínáme*.¹⁹

Nezbytnou složkou dokumentárního filmu je obraz.²⁰ „Moderní život se odehrává na obrazovkách. Život v industrializovaných zemích je pod neustávajícím a stále intenzivnějším dohledem kamer (...). A čím dál více lidí si jejich pohled různými prostředky přivlastňuje.“²¹ Náš život se tak stále více a intenzivněji soustřeďuje kolem vizuálních médií, takže lidská zkušenost (i paměť) je vizualizovanější.²² „Obrazy nejsou pouhou součástí každodenního života, ale každodenní život vytvářejí.“²³ Vizuální kultura, vizuálnímu myšlení, percepci obrazu (výtvarného, fotografického či filmového),²⁴ jeho významu pro historické poznání se věnují např. Jacques Aumont, Vilém Flusser, Ernst Hans Gombrich, Nicholas Mirzoeff, W. J. T. Mitchell, Miroslav Petříček nebo Filip Wittlich – viz seznam literatury.

V rámci 50. výročí existence ostravského televizního studia²⁵ vydala Česká televize monografii Milana Švihálka *Padesát let Televizního studia Ostrava*.²⁶ První dekádu existence České televize se pokusila shrnout kniha (*Prvních*) *10 let České televize*.²⁷ Cenné jsou zejména informace o prvních letech formování nové instituce – televize veřejné služby. 70. výročí zahájení televizního vysílání na území České republiky si v roce 2023 Česká

¹⁹ ČINÁTL, Kamil. *Naše české minulosti aneb Jak vzpomínáme*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-291-7.

²⁰ „Vizuální kultura, podobně jako jiné prostředky analýzy znaků, se musí spojit s historickým výzkumem.“ MIRZOEFF, Nicholas. *Úvod do vizuální kultury*. Praha: Academia, 2012, s. 28.

²¹ MIRZOEFF, Nicholas. *Úvod do vizuální kultury*. Praha: Academia, 2012, s. 13.

²² Filmoví a televizní tvůrci se velmi často odkazují k vizualitě předchozích audiovizuálních děl nebo je citují. Příkladem může být televizní anketa „Největší Čech“, v níž tvůrci pracovali s upoutávkami, které měly podpořit některé osobnosti. U mistra Jana Husa a Jana Žižky z Trocnova zařadila dramaturgie medailonů do spotů záběry z husitské trilogie Otakara Vávry, zatížené ideologií 50. let (*Jan Hus*, 1954; *Jan Žižka*, 1955; *Proti všem*, 1956). „Pravda je taková, že tomuto národu tvář Husa i Žižky splývá s tvářmi Zdeňka Štěpánka (zahrál si ve stejnojmenných filmech obě postavy).“ KOPAL, Petr. „Otec vlasti“: nic než komedie? Karel IV. ve filmu. In: HORSÁKOVÁ, Monika (ed.). *Média – Dějiny – Společnost : Obraz národních dějin v české a polské kinematografii*. Opava: Slezská univerzita, 2023, s.21.

²³ MIRZOEFF, Nicholas. *Úvod do vizuální kultury*. Praha: Academia, 2012, s. 13.

²⁴ Audiovizuální díla velmi často přebírají např. podobu osobností z výtvarných děl (u tematiky z doby před fotografií jde o jediné obrazové podklady), pracují např. se známými kompozicemi z klasických výtvarných děl či s jejich barevností.

²⁵ Poprvé vysílalo na Silvestra v roce 1955 ze studia na vysílači v Ostravě-Hošťálkovicích. Bylo vybaveno černobílými kamerami a filmovým snímačem 35 mm. „Vysílalo především distribuční filmy a jen vlastní pořady (neexistovala retranslační trasa na Prahu). První vysílání pro Ostravsko se odehrálo 31. prosince 1955. Zpočátku se vysílalo jen dva dny v týdnu (ve středu vždy od 19.00 do 21.30 hod. a v neděli od 18.30 do 21.30 hod.), později čtyři dny (v úterý, ve čtvrtek, v sobotu a v neděli).“ ŠVIHÁLEK, Milan. *Padesát let Televizního studia Ostrava*. Ostrava: Česká televize, 2005, s. 8.

²⁶ ŠVIHÁLEK, Milan. *Padesát let Televizního studia Ostrava*. Ostrava: Česká televize, 2005.

²⁷ PITTERMAN, Jiří a Jitka SATURKOVÁ. (*Prvních*) *10 let České televize*. Praha: Česká televize, 2013.

televize připomněla mimo jiné publikací *70 let stále spolu*.²⁸ Pořadům ostravského studia ČT se věnuje také monografie Marka Hlavici *Dramatická tvorba ostravského studia Československé televize (1955–1991)*.²⁹ Na tvorbu ostravského studia je zaměřena i bakalářská práce Jaromíra Vaška³⁰, ohraničená ovšem obdobím 1969–1989. V práci se autor dotýká také dokumentární tvorby. Dokumentární tvorbou TSO se zabývá také bakalářská práce Jakuba Slomianého³¹ – i on však zkoumá období normalizace, v rámci období po roce 1989 rozebírá pouze cyklus *Ta naše povaha česká*. Non-fikční tvorba ostravského studia po roce 1989 doposud komplexně zkoumána, popsána a analyzována nebyla.

3 Použité postupy a metody

Disertační práce vychází z pojetí dokumentárního filmu jako součásti historické kultury. Poměrně zásadní otázkou, která na začátku výzkumné části stála, bylo vytyčení pojmu historický dokument, resp. které filmy z produkce ostravského televizního studia považovat za dokumentární, potažmo historické dokumenty. Odpověď na tuto otázku totiž definovala sběr vstupních pramenů a dat, jež tvoří portfolio pro popis a analýzu. Pro účely této práce byly jako předmět zkoumání vymezeny televizní dokumentární filmy ostravského studia České televize, které se v době svého vzniku vztahovaly k nějaké dějinné události, popř. k příběhu pamětníka, do jehož osudu dějinné události zasáhly (a je přitom zřejmé, že tento příběh byl zvolen právě kvůli prezentaci této dějinné události), nebo k místu, kde se nějaká historická událost stala.

Prostředkem zkoumání byla kvantitativní³² a kvalitativní analýza³³, ke sběru dat byla využita interní archivní databáze České televize Provys, portál iVysílání České televize, odborná a populárně-vzdělávací literatura, ročenky a tiskové zprávy České televize.

²⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Milan KRUML, Daniel RŮŽIČKA a Martin ŠTOLL. *70 let stále spolu*. Praha: Česká televize, 2023.

²⁹ HLAVICA, Marek. *Dramatická tvorba ostravského studia Československé televize (1955–1991)*. Brno: JAMU, 2017.

³⁰ VAŠEK, Jaromír. *Taková normální normalizace : Tvorba ostravského studia Československé televize v letech 1969–1989*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

³¹ SLOMIANY, Jakub. *Vývoj publicistiky a dokumentu ostravského studia ČT se zaměřením na cyklus Ta naše povaha česká*. Olomouc, 2010. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého.

³² Na základě sebraného vzorku děl a dat se pokusíme dojít k obecnějším závěrům týkajícím se popularity určitých historických témat mezi televizními tvůrci a vztahu na ose období – institucionální prostředí – téma filmu.

³³ Narativní analýza, metody diskurzivní analýzy (viz např. ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK, Roman HYTYCH a kol. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013)

Další použitou metodou výzkumu byly polostrukturované rozhovory s tvůrci, pořízené v roce 2023 a 2024.

Pro zhlédnutí konkrétních titulů byl využit portál iVysílání České televize, snímky, které nejsou online dostupné, poskytlo ke zhlédnutí pro účely této práce Televizní studio Ostrava v digitální podobě.

4 Stručný obsah práce

„Dokument je problematickou formou pro všechny, kdo se ho v posledních letech pokoušeli definovat a teoretizovat, a historický dokument je, pokud vůbec, ještě problematičtější. Dokumentární film zdánlivě přímo odráží svět, má to, čemu se říká ‚indexický‘ vztah ke skutečnosti – což znamená, že nám ukazuje to, co tu kdysi bylo, před kamerou, a teoreticky i to, co by tu bylo tak jako tak, kdyby kamera nebyla přítomna. Na rozdíl od dramatického filmu, který musí složitě vytvářet a inscenovat svět, jenž je pak natočen speciálně pro kameru. (...) Část problému spočívá v samotném slově ‚dokumentární‘, které naznačuje přímý vztah ke skutečnosti.“³⁴ To, co nás na dokumentu přitahuje je zdání autenticity. A je to přesně ten dojem, jaký chce dokumentární film v divákovi vyvolat. Ve skutečnosti však dokumentární film „vybírá stopy minulosti a skládá je do vyprávění“,³⁵ ideálně v tradiční trojaktové struktuře. „Stejně jako dramatický film i dokumentární film chce, abyste se vcítili do událostí a lidí minulosti a hluboce se o ně zajímali.“³⁶ K tomu dokument využívá nejrůznější nástroje filmové řeči – obraz, střihovou skladbu, hudbu, zvukové efekty atp. Nezanedbatelný je výběr pamětníků, svědků minulosti, popř. vypravěčského hlasu a jeho charismatu.

Dokumentární film je součástí historické kultury. V té má klíčové postavení historická věda, jež se pokouší se o co nejobjektivnější a nejpresnější poznání, pro širší populaci jde však často – i ve snaze o vědeckost za každou cenu – o nesrozumitelné, příliš abstraktní sdělení.³⁷

a neoformalistická analýza filmu (viz THOMPSONOVÁ, Kristin. Neoformalistická filmová analýza: jeden přístup mnoho metod. *Iluminace*. 1998, **10**(1), 5–36; BORDWELL, David a Kristin THOMPSON. *Umění filmu : Úvod do studia formy a stylu*. Praha: Akademie múzických umění, 2011; KOKEŠ, Radomír D. *Rozbor filmu*. Brno: Masarykova univerzita, 2015).

³⁴ ROSENSTONE, Robert. *History on Film / Film on History*. London – New York: Routledge, 2012, s. 63–64.

³⁵ NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: AMU a JSAF, 2010, s. 15.

³⁶ ROSENSTONE, Robert A. *History on film/Film on History*. London and New York: Routledge, 2012, s. 66.

³⁷ „Většina historických knih je beznadějně nezajímavá. Na této situaci nese značnou odpovědnost velký vliv společenskovědních modelů v posledních třiceti letech. Profesionální historikové vydávají práce, které by se

Historická věda tedy potřebuje popularizaci, například mediální historické produkty. Právě mimovědecké oblasti historické kultury připravují půdu pro recepci výsledků bádání historické vědy. Izolovaná historická věda by celek historické kultury nezaplnila. Taková historická kultura by byla jen „torzem – fantaskně abstraktním monstrem, které by reálně nemohlo vůbec sociokulturně fungovat“.³⁸ Jedním z prostředků takové popularizace historického poznání směrem k širší společnosti je dokumentární film. O jeho významu koneckonců hovoří četné pokusy zneužít tuto formu mediálního sdělení k politické propagandě.

Historický dokument prezentuje zpravidla historická fakta. Vědí ale tvůrci, co je vlastně historický fakt? Co je jeho dokladem? Jak přistupovat k historickému prameni? Domnívám se, že k těmto otázkám mnohdy přistupují jinak než historik se svou teoretickou výbavou. To může být jedním z rizik při tvorbě historického dokumentu. Prameny tvůrci mnohdy používají jen jako ilustrační materiál v obrazové složce díla, často bez korespondence se sdělovaným obsahem. Výpovědi pamětníků jsou mnohdy považovány za fakt, velmi často neověřovány, tvůrci mnohdy podléhají mýtům, které již historici vyvrátili. Tady je prostor pro spolupráci filmařů s historiky, kteří k historickým pramenům přistupují z pozice své odbornosti.³⁹ Historie je pro televizní tvůrce vděčným tématem, pro historiky zase významným prostředkem na poli popularizace. Spolupráce tvůrců (televizních i filmových) s historiky má ale nezbytný předpoklad. Schopnost kompromisu na obou stranách a aktivní přístup historiků v průběhu tvorby. Průnik mezi světem historického bádání a médií totiž nenastává přímočaře. Popularizace s sebou vždy nese jistou míru zjednodušení a film zcela přirozeně pracuje s emocemi a formálními prostředky, jež různou měrou posilují atraktivitu výsledku. Podstatné je, aby v rámci těchto atributů nedošlo k manipulaci s fakty či výpověďmi pamětníků. Jeden z takových příkladů úspěšné kooperace historika z akademického prostředí a televizních tvůrců disertační práce podrobněji analyzuje ve výzkumné části.

žádný rozumný člověk nepokoušel číst od začátku do konce; práce, které jsou explicitně zamýšlené spíše jako referenční zdroje než jako knihy určené ke čtení.“ Více viz EVANS, Richard J. Na obranu historie. Praha: Argo, 2019, s. 64.

³⁸ BENEŠ, Zdeněk. *Historický text a historická kultura*. Praha: Karolinum, 1995, s. 158.

³⁹ Tím samozřejmě není řečeno, že co filmař (umělec), to historický „ignorant“. I v umění se uplatňují vědecké metody a postupy. Srov. BENEŠ, Zdeněk. *Historický text a historická kultura*. Praha: Karolinum, 1995, s. 163. Navíc existují i případy, kdy se sám filmař stává poučeným badatelem a sám prameny v archivu objevuje a podrobuje je analýze a interpretaci, stejně tak se historik může stát filmařem. Obě tyto možnosti v sobě spojuje např. Mečislav Borák. Původně vystudovaný novinář, následně graduovaný historik a také scenárista řady dokumentárních filmů.

Výzkumná část práce obsahuje přehled nejpodstatnějších děl, která ve sledovaném období v Televizním studiu Ostrava vznikla, a následně také analytickou část, jež se zaměřuje na podíl a spolupráci historika Mečislava Boráka na dokumentární tvorbě studia, na její průběh i proměny a jejich vliv na obsah i podobu televizního dokumentu.

Podle změn struktury ČT, které s sebou mimo jiné přinesly i proměnu dramaturgické práce, způsobu podávání námětů a jejich vyhodnocování, žánrové (ne)zacílení tvorby atp., je přehled dokumentární tvorby ostravského studia v práci rozčleněn do tří etap, každé z nich je věnována kapitola. Začíná vždy institucionálním kontextem, po němž následuje přehled nejvýznamnějších děl s krátkou charakteristikou.

Počínaje 1. světovou válkou a jejími příčinami se tvůrci TSO zaměřili na všechny časové úseky, nejvíce však na období 2. světové války a zločinů komunismu v 50. letech a v období normalizace. Časové hranice jednotlivých období ovšem nejde vždy v dokumentárních filmech jednoznačně časově definovat, neexistují izolovaně. Východiskem většiny filmů je příběh. Na konkrétních osudech tvůrci zrcadlí historické události, historické souvislosti. Zejména v případech velkých portrétů se filmy dotýkají širšího časového úseku. Osobní prožitek přináší do filmu emoci, jejíž přítomnost je pro tvůrce televizních dokumentů důležitá. Konkrétní lidský osud divákovi přináší rovněž osobní svědectví o průběhu určité události.

Po roce 2002 lze vysledovat snahu ostravských tvůrců o komplexnější pohled zejména na zločiny komunismu na území České republiky, popřípadě v zahraničí – týká-li se to českých občanů. Ostravští tvůrci se věnují předválečným i válečným represím SSSR vůči československým občanům, politickému převratu v roce 1948, problematice politických procesů v 50. letech, perzekucím, uzavřeným hranicím, pokusům o jejich překročení a následkům, provokacím ze strany StB, politickému uvolnění v 60. letech, roku 1968, normalizaci a dalším restrikcím, které z toho vyplývaly pro osoby nepohodlné pro totalitnímu režimu, aktivity Charty 77 a podzemí, dopad komunistického plánování na vědu a techniku, vliv na kulturu, vliv na vzdělávací systém a další oblasti společenského života. Zájem televizních tvůrců je ale upřen i k jiným časovým periodám. Zajímá je období 1. světové války, první i druhé republiky (osobnosti spjaté s první republikou – Masaryk, Štefánik, Rašín – a prvorepublikové kauzy), 2. světové války (holokaust, národnostní problematika, odboj, bojové skupiny, osobnosti) a poválečný vývoj (Sudety, Hlučínsko, Těšínsko).

Systematičtější práci s mapováním jednotlivých etap a témat vztahujících se k dějinám 20. století v dokumentárním filmu pomohla zřejmě i institucionální změna uvnitř České televize. V Televizním studiu Ostrava vzniklo v roce 2002 žánrově zaměřené Centrum publicistiky a dokumentu, jeho vedení se jako šéfdramaturgyně ujímá Lenka Poláková. Sama se jako vystudovaná historička o moderní dějiny zajímá, navíc má v centru dramaturgický tým, který má svým zaměřením k historii blízko – dramaturga Martina Červenku, též vystudovaného historika, a Josefa Albrechta, spoluzakladatele občanského sdružení PANT.⁴⁰ Centrum publicistiky a dokumentu TSO v té době intenzivně spolupracuje také s publicistou Luděkem Navarou, mimo jiné absolventem historie na Masarykově univerzitě, a s Mečislavem Borákem.

Působení Mečislava Boráka v ostravském studiu České televize považuji z hlediska české mediální scény za unikátní. Zejména v míře zapojení aktivně působícího akademika do tvůrčího procesu výroby dokumentárního filmu. Pevným základem dokumentárních filmů, jež vznikaly ve spolupráci s Mečislavem Borákem, byl jeho předcházející dlouholetý výzkum a kontextuální znalosti. Tvůrci již nemuseli ověřovat fakta, měli k dispozici jména a kontakty na pamětníky, na odborníky, na instituce, které se tematikou zabývají, měli rešerši možných pramenných materiálů a informací, kde je možné je získat. Televizní tvůrci se tak mohli soustředit na produkční přípravu natáčení a prostředky filmové řeči, kterými daný obsah podtrhnou. Tato spolupráce umožnila nejen popularizaci zcela nových historických objevů – zejména z období předválečného ruského teroru a 2. světové války – ale také (především ve filmech po roce 2000) vyrovnanou symbiózu mezi ověřenými faktografickými informacemi a filmovými emocemi. Přínosem byl také fakt, že Mečislav Borák se natáčení přímo účastnil. Jednotlivé aktéry i místa natáčení znal, znal také místní zvyklosti a postupy úřadů a státních zaměstnanců (to se osvědčilo jak při natáčení v Rusku a na Ukrajině, tak v Polsku). Následně se účastnil také postprodukčních prací a hlídal, aby sestřihem nedošlo k manipulování historických faktů či nějakému zavádějícímu spojení, jež by zakládalo na mylnou interpretaci. Na základě spolupráce Mečislava Boráka s TSO tak vznikly dokumenty, jež by svou kvalitou mohly být vzorem dalším filmařským generacím.

Když byla řeč o symbióze – v průběhu televizního natáčení Mečislav Borák nepřestal bádát. Přítomnost tvůrců mu mimo jiné umožňovala využít jejich techniku pro dokumentační účely.

⁴⁰ Nyní spolek PANT. Od roku 2007 vyvíjí aktivity na poli vzdělávání o historii 20. století, provozuje vzdělávací portál *Moderní dějiny*. Viz např. *Centrum PANT* [online]. [cit. 2023-2023-12-01]. Dostupné z: <https://www.centrum-pant.eu>; *Moderní dějiny* [online]. cit. 2023-2023-12-01]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz>.

S proměnou technologie i vizuální kultury se proměňovala také podoba dokumentárních filmů ostravského studia. Lze to ukázkově demonstrovat např. na dvou filmech, vyrobených ve spolupráci s Mečislavem Borákem, jež se věnují stejnému tématu – katyňskému masakru. *Stíny svědomí* z roku 1990 (natočené na filmovou surovinu) především odhalují dosud neznámé skutečnosti týkající se zločinu a naznačují, že oběťmi byli i občané Československa, dokumentární film *Zločin jménem Katyň* už částečnou znalost problematiky od diváka předpokládá a soustřeďuje se především na oběti a jejich pozůstalé. Oba filmy pracují s jiným dokumentaristickým přístupem i jinými prostředky filmové řeči. Příčinu můžeme ovšem hledat nejen v proměnách technologie, možnostech, které umožnil přechod na lehké kamery a kazety s magnetickým pásem, nástup nelineárních střížen, ale také v dramaturgické práci a osobě/přístupu režiséra. Použití filmových prostředků samozřejmě nevychází jen z technologických možností, mají na ně vliv i další aspekty – téma, stopáž, dostupnost archivů atp.

Tvůrci při prezentaci dějin v dokumentárních filmech nehledají jen nová témata, ale i atraktivní formu, kterou by přitáhli co nejvíce diváků a jež by také umožnila předat mnohdy náročný obsah co nejsrozumitelněji (a také nejzábavněji, což se projevilo ve využívání tzv. crossžánrů). Ve výrobě ostravského studia České televize se od nového tisíciletí přešlo od formátu 4:3 k formátu 16:9 (Televizní studio Ostrava patřilo k průkopníkům tohoto formátu v České republice), stříhová skladba se zrychlila, výkladové dokumenty ustoupily vzpomínkám a výpovědím odborníků, observacím, performancím, často se využívá průvodce – buď jde o pamětníka nebo osobu se společenským kreditem (Jaroslav Hutka), novináře, publicistu či badatele (Luděk Navara, Jefim Fištejn ad.) nebo oblíbeného herce (Jiří Dvořák, Ondřej Vetchý ad.). Tvůrci přicházejí s nejrůznějšími hybridními formami, které kombinují dokumentární žánr s hraným filmem, animovaným filmem, reality show.

Snaha získat diváka se projevuje i u formulace názvů pořadů. Můžeme vysledovat tendenci od věcně či poetičtěji pojatých titulů k alarmujícím, resp. takovým, které chtějí přilákat pozornost diváka (např. *Stíny svědomí* – *Zločin jménem Katyň*; *Příběhy železné opony* – *V zajetí železné opony* – *Přísně tajné vraždy*). Velmi často se v názvech objevují slova evokující kriminalitu či pátrání (stopa, fakt, tajemství, vražda, zločin, průšvih, tajná akce, přísně tajné...). Byť se tato konstatování pravdivě vztahují k mapovaným událostem a skutečnostem, je zřejmé, že již těmito názvy se tvůrci snaží působit na divákovy emoce a částečně možná i využít oblibu žánru true crime.

Dokumentární film není autentickým odrazem světa. Z principu svého utváření (výběr účinkujících, výběr informací, výběr faktů, kamerový záběr, střihová skladba, hudební podkres...) může být pouze jeho výsekem, interpretací. Jeho forma je navíc zrcadlem technologických možností, dobové estetiky a snahy vyjít vstříc očekávání publika. To platí rovněž o dokumentárním filmu historickém. Slovy Billa Nicholse: „Síla dokumentu spočívá v jeho schopnosti spojit v sobě svědectví a emoci.“⁴¹ Ze všeho nejvíce jde ale o svědectví o době, ve které dokumentární film vznikl.

⁴¹ NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: AMU a JSAF, 2010, s. 107.

Abstrakt

Disertační práce se zabývá mediální prezentací dějin v dokumentárních filmech Televizního studia Ostrava. Zaměřuje se na dějiny 20. století a na filmy, jež vznikly v letech 1990–2020. Práce se věnuje postavení historického dokumentu v rámci historické kultury, možnostem způsobů prezentace obsahu v dokumentu, vztahu dokumentárního filmu k realitě a etice v dokumentárním filmu. Práce nabízí přehled nejpodstatnějších dokumentárních cyklů a solitérních dokumentů ostravského studia České televize, shrnuje tematický zájem tvůrců a věnuje se spolupráci na ose dramaturg–historik–režisér na konkrétním případu – spolupráci TSO s Mečislavem Borákem.

Klíčová slova

dokument, historie, historik, historická kultura, televize, spolupráce, dramaturgie, filmová řeč

Abstract

The dissertation deals with the media presentation of history in the documentary films of the Television Studio Ostrava. It focuses on the history of the 20th century and films produced between 1990 and 2020. The thesis examines the position of historical documentaries within historical culture, the possible ways of presenting content in documentaries, and the relationship of documentaries to reality and ethics in documentary. The thesis offers an overview of the most important documentary cycles and solitary documentaries of the Ostrava studio of the Czech Television, summarises the thematic interest of the filmmakers and focuses on the cooperation on the axis of dramaturg-historian-director on a specific case – the cooperation of TSO with Mečislav Borák.

Keywords

documentary, history, historian, historical culture, television, cooperation, dramaturgy, film language

Seznam použitých pramenů a literatury

Seznam použité literatury:

- ADLER, Rudolf. 2001. *Cesta k filmovému dokumentu*. Praha: NAMU, 2001. ISBN 80-85883-72-4.
- AUMONT, Jacques. *Obraz*. Praha: Akademie múzických umění, 2010. ISBN 978-80-7331-165-0.
- AVENARIUS, Alexander: Práce historika s dokumentmi minulosti. *Historická revue*. 1999, 10(1), 28–29. ISSN 1335-6550.
- BARTHES, Roland. *Světlá komora: poznámka k fotografii*. Praha: Fra, 2005. ISBN 80-86603-28-8.
- BENEŠ, Zdeněk. *Historický text a historická kultura*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-126-9.
- BARSAM, Richard M. *Nonfiction Film : A Critical History*. Revised and expanded ed. Bloomington: New York: Indiana University Press, 1992. ISBN 978-0-2532-0706-7.
- BEDNAŘÍK, Petr, Milan KRUML, Daniel RŮŽIČKA a Martin ŠTOLL. *70 let stále spolu*. Praha: Česká televize, 2023. ISBN 978-80-7404-369-7.
- BÁRTKO, Fedor (ed.): *Dokumentární film ako odraz doby (zborník z teoretického seminára)*. Bratislava: Osvetový ústav, 1987.
- BORÁK, Mečislav. Atak na tunel. *Kalendarz Śląski*. 1994, (30), 35–41. ISSN 0862-1810.
- BORÁK, Mečislav. *Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis. Confinia Silesiae (K životnímu jubileu Rudolfa Žáčka)*. 2008, (1), 511–532. ISSN 1803-411X.
- BORÁK, Mečislav. Bořivoj Čelovský. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. Sešit 11. (23)*. In: DOKOUPIL, Lubomír (ed.). Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-477-8.
- BORÁK, Mečislav. Katyňský zločin a jeho oběti z Těšínského Slezska. *Časopis Slezského zemského muzea*. 2006, 55(3), 218–250. ISSN 0323-0678.
- BORÁK, Mečislav. Zbrodnie kатыńska i ofiary ze Śląska Cieszyńskiego / Katyňský zločin a oběti z Těšínského Slezska. In: *Katyń – Pamięć Narodu. Publikacja okolicznościowa z okazji 70. rocznicy zbrodni kатыńskiej / Katyň – Paměť národa. Sborník k 70. výročí kатыňského zločinu*. Český Těšín: Kongres Poláků v ČR 2010, s. 3–20. ISBN 978-80-87381-01-4.
- BORÁK, Mečislav. Oběti „velkého teroru“ v Sovětském svazu v letech 1937–1938 původem z Ostravska. *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. 2009, (24), 9–40. ISSN: 0232-0967.
- BORÁK, Mečislav. Obrana Podkarpatské Rusi. In: *Česko-slovenská historická ročenka 1997*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 165–178. ISBN 80-210-1701-5.

- BORÁK, Mečislav. Oskar Schindler ve službách abwehru na Ostravsku. In: *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Archiv města Ostravy, 2003. ISBN 80-86101-77-0.
- BORÁK, Mečislav. *Symbol Katynia : Zaolziańskie ofiary obozów i więzień w ZSRR*. Czeski Cieszyn: ZG PZKO Czeski Cieszyn, 1991.
- BORÁK, Mečislav. *Vraždy v katyňském lese*. Ostrava: Petit, 1991. ISBN 80-900082-4-0.
- BORÁK, Mečislav. Záhada katyňských lebek. *Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis. Confinia Silesiae (K životnímu jubileu Rudolfa Žáčka)*. 2008, (1), 511–532. ISSN 1803-411X.
- BORÁK, Mečislav. *Zatajené popravy : Češi a českoslovenští občané popravení na sovětské Ukrajině: z historie Velkého teroru na Volyni a v Podolí*. Opava: Slezská univerzita, 2014. ISBN 978-80-7510-037-5.
- BORDWELL, David a Kristin THOMPSON. *Umění filmu : Úvod do studia formy a stylu*. Praha: Akademie múzických umění, 2011. ISBN 978-80-7331-217-6.
- ČINÁTL, Kamil. *Naše české minulosti aneb Jak vzpomínáme*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-291-7.
- ČINÁTL, Kamil, Jaroslav PINKAS a kol. *Dějiny ve filmu: Film ve výuce dějepisu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-11-9.
- ECO, Umberto. *O televizi : Práce z let 1956–2015*. Praha: Argo, 2020. ISBN 978-80-257-3252-6.
- ECO, Umberto. *Skeptikové a těšitelé*. Praha: Argo, 2012. ISBN 80-205-0472-9.
- ECO, Umberto. *Vytváření nepřítele a jiné příležitostné texty*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0825-5.
- EVANS, Richard R. *Na obranu historie*. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-2573-006-5.
- FEIGELSON, Kristian a Petr KOPAL (eds.). *Film a dějiny 3. Politická kamera – film a stalinismus*. Praha: Casablanca a Ústav pro studium totalitních režimů, 2012. ISBN 978-80-87292-15-0 (Casablanca), ISBN 978-80-87211-58-8 (ÚSTR).
- FERRO, Marc. *Cinema and History*. Detroit: Wayne State Univ. Press, 1988. ISBN 0-8143-1904-1.
- FLUSSER, Vilém. *Za filosofii fotografie. Vizuální teorie*. Praha: Fra, 2013. ISBN 978-80-86603-79-7.
- FORSYTH, Hardy (ed.). *Grierson on Documentary*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1966.
- GAUTHIER, Guy. *Dokumentární film, jiná kinematografie*. Praha: FAMU – MFDF Jihlava, 2004. 80-7331-023-6.
- GOMBRICH, E. H. *Umění a iluze: studie o psychologii obrazového znázorňování*. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-3031-7.

- HAMAN, Aleš. Umberto Eco a otázky interpretace. *Tvar*. 2005, (8), 12–13. ISSN 0862-657X.
- HENDRYKOWSKI, Marek. *Film jako źródło historyczne*. Poznań: Ars Nova, 2000. ISBN 83-87433-14-4.
- HLAVICA, Marek. *Dramatická tvorba ostravského studia Československé televize (1955–1991)*. Brno: JAMU, 2017. ISBN 978-80-7460-129-3.
- HORSÁKOVÁ, Monika (ed.). *Média – Dějiny – Společnost : Obraz národních dějin v české a polské kinematografii*. Opava: Slezská univerzita, 2023. ISBN 978-80-7510-579-0.
- HORSÁKOVÁ, Monika. *Současné zpravodajství v televizi veřejné služby*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011. ISBN 978-80-7464-028-5.
- HORSÁKOVÁ, Monika. *Zpravodajsko-publicistický seminář I, II* (distanční studijní text). Opava: Slezská univerzita, 2021.
- HORSÁKOVÁ, Monika a Miroslav ZELINSKÝ (eds.). *Proměny dramaturgie 4: Dramaturgie v off-line a on-line prostoru*. Opava: Slezská univerzita 2020. ISBN 978-80-7510-445-8.
- HRUŠKOVÁ, Marie. Lebka jako důkaz viny. *Týdeník Televize*. 2008, (18). ISSN 1211-7625.
- JARCZEWSKI, Andrzej. *Provokado : Gliwice 31.08.1939. Gawędy Klucznika Radiostacji (dla Gimnazjalistów wyższej klasy)*. Gliwice: Muzeum w Gliwicach, 2008. ISBN 978-83-8985-625-8.
- JÍCHA, Marek. *Základy kamery*. Studijní text. Opava: Slezská univerzita, 2021.
- JOHNSON, Derek, Derek KOMPARE a Santo AVI (eds.). *Making Media Work: Cultures of Management in the Entertainment Industries*. New York: NYU Press, 2016. ISBN 978-0-8147-6455-8.
- JOST, Françoise. *Realita/fikce – říše klamu*. Praha: NAMU. 2006. ISBN 80-7331-056-2.
- JURDA, Aleš. *Od televise k televizi*. Ostrava: Česká televize, 2015. ISBN 978-80-270-0710-3.
- KAČOR, Miroslav. *Osudové okamžiky*. Praha: Rybka publishers, 2003. ISBN 80-86182-70-3.
- KOKEŠ, Radomír D. *Rozbor filmu*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7756-0.
- KOPAL, Petr (ed.). *Film a dějiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-667-2.
- KOPAL, Petr (ed.). *Film a dějiny 2 : Adolf Hitler a ti druzí – filmové obrazy zla*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-34-2 (Casablanca), ISBN 978-80-87292-01-3 (ÚSTR).

- KOPAL, Petr (ed.). *Film a dějiny 4. Normalizace*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87292-26-6 (Casablanca), ISBN 978-80-87912-13-3 (ÚSTR).
- KOPAL, Petr (ed.). *Film a dějiny 5 : Perestrojka/přestavba*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů. ISBN 978-80-87292-33-4 (Casablanca), ISBN 978-80-87912-51-5 (ÚSTR)
- KOPAL, Petr a Luboš PTÁČEK (eds.). *Film a dějiny 6 : Postkomunismus*. Praha: Casablanca – Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87292-37-2 (Casablanca), ISBN 978-80-87912-59-1 (ÚSTR).
- KURZOVÁ, Sibylle. *Pitch it!* Praha: NAMU, 2013. ISBN 978-80-7331-284-8.
- KRÁLOVÁ, Lucie. *Rozumět televizi. Produkční kultura České televize v oblasti dokumentárního filmu 1993–2017*. Praha, 2017. Disertační práce. FAMU.
- KRATOCHVÍL, Viliam. *Dokumentárny film ako školský historický obrazový prameň*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. ISBN 978-80-7165-690-6.
- KRATOCHVÍL, Viliam. *Metafora stromu ako model didaktiky dejepisu: k predpokladom výučby*. Bratislava: Raabe, 2019. ISBN 978-80-8140-365-1.
- KRUMPÁR, Pavel. Česká Televize jako filmový producent v letech 1992–2002 (1. část). *Illuminace*. 2010, 22(4), 21. ISSN 0862-397X.
- KŘEN, Jan. *Dvě století Evropy*. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2848-2.
- LIPSTADTOVÁ, Deborah Ester. *Popírání holocaustu*. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-652-5.
- McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0296-2.
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 2. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.
- MIRZOEFF, Nicholas. *Úvod do vizuální kultury*. Vizuální studia, sv. 3. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-1984-4.
- MITCHELL, W. J. T. *Teorie obrazu: eseje o verbální a vizuální reprezentaci*. Vizuální kultura. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3202-5
- MOTAL, Jan (ed.). *Nové trendy v médiích II : Rozhlas a televize*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5826-2.
- NASH, Kate. Telling Stories : The narrative study of documentary ethics. *Journal New Review of Film and Television Studies*. 2012, 10(3), 318–331. ISSN 1740-7923.
- NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: AMU a JSAF, 2010. ISBN 978-80-7331-181-0.
- PAVELČÍKOVÁ, Nina. Zase odešel jeden z nejlepších... : za profesorem Mečislavem Borákem (31. 1. 1945 – 15. 3. 2017). *Historica : revue pro historii a příbuzné vědy*. 2018, 9(2), 230–231. ISSN 1803-7550.

PETŘÍČEK, Miroslav. *Myšlení obrazem*. Praha: Herrmann & synové, 2009. ISBN 978-80-87054-18-5.

PITTERMAN, Jiří a Jitka SATURKOVÁ. *(Prvních) 10 let České televize*. Praha: Česká televize, 2013. ISBN 80-85005-37-9.

RABIGER, Michael. *Directing The Documentary*. New York – London: Focal Press, 2015. ISBN 978-0-415-71930-8.

ROSENSTONE, Robert. *History on Film / Film on History*. London – New York: Routledge, 2012. 240 stran. ISBN 978-1-4082-8255-7.

ROSENSTONE, Robert. *Visions of the Past. The Challenge of Film to Our Idea of History*. Cambridge (Mass.) – London: Harvard University Press. 1998. ISBN 978-0-6749-4098-7.

RUß-MOHL, Stephan. *Žurnalistika, komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0158-8.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK, Roman HYTYCH a kol. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

SLOMIANY, Jakub. *Vývoj publicistiky a dokumentu ostravského studia ČT se zaměřením na cyklus Ta naše povaha česká*. Olomouc, 2010. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého.

STEHLÍK, Michal. *Katyň 1943. Paměť a dějiny*. 2010, (4), 5–21. ISSN 1802-8241.

SZEFER, Andrzej. *Prywatna wojna leutnanta Alberta Herznera czyli niemiecki napad na Przełęcz Jabłońską w nocy z 25 na 26 sierpnia 1939 r.* Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1985.

SZOMOLANYI, Anton. *Základy kamerové tvorby*. Opava: Slezská univerzita, 2015. ISBN 978-80-7510-139-6.

ŠVIHÁLEK, Milan. *Padesát let Televizního studia Ostrava*. Ostrava: Česká televize, 2005. ISBN 80-85005-53-0.

TESAŘ, Jan. *Miroslav Kárný. Studie o vlivu ideologie a politické moci na jedince v letech 1919-1974*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

THOMPSONOVÁ, Kristin. Neoformalistická filmová analýza: jeden přístup mnoho metod. *Iluminace*. 1998, **10**(1), 5–36. ISSN 0862-397X.

TOBOŁA, Otylia. *Nie nastał jeszcze czas pokuty...* *Zwrot*. 2007, (2), 15–17. ISSN 0139-6277.

TOBOŁA, Otylia. *Wojenny prolog Józefa Łupińskiego*. *Zwrot*. 1991, (1), 18–21. ISSN 0139-6277.

VAŠEK, Jaromír. *Determinace výroby televizních pořadů vývojem techniky (příklad ostravského televizního studia)*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita, s. 20

VAŠEK, Jaromír. *Taková normální normalizace : Tvorba ostravského studia Československé televize v letech 1969–1989*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

WITTLICH, Filip. *Fotografie – přímý svědek?! : fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-157-6.

ZYLINSKA, Joanna. *Ne-lidská fotografie*. Praha: Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-4963-4.

ZAHRADNIK, Stanisław. *Zaolziańskie ofiary okupacji hitlerowskiej (w byłych powiatach czeskokocieszyńskim i frysztańskim) 1939–1945*. Opole: Instytut Śląski w Opolu, 1988.

Seznam on-line zdrojů:

ALBRECHT, Josef. *Abeceda komunistických zločinů. Moderní dějiny* [online]. 16. 2. 2010 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/multimedialni-projekt-abeceda-komunisticky-zlocinu>.

Babylon. *Česká televize* [online]. [cit. 2024-01-13]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1131721572-babylon>.

BORÁK, Mečislav. *Zatajené popravky : Češi a českoslovenští občané popravení na sovětské Ukrajině: z historie Velkého teroru na Volyni a v Podolí* [online]. Opava: Slezská univerzita, 2014 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: https://www.mecislavborak.cz/dokumenty/publikace/knihy/22-Zatajene_popravky.pdf.

CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Čest jako způsob života/ k životnímu jubileu dramaturgyně Šárky Koskové. Koskova-sarka.webnode.cz* [online]. 2019 [cit. 2023-08-09]. Dostupné z: <https://koskova-sarka.webnode.cz>.

Česká televize dnes oznámila jména čtrnácti Kreativních producentů. *Česká televize* [online]. 14. 3. 2012. [cit. 22. 1. 2016] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/tiskove-zpravy/?id=6296%20>.

Česká televize dnes oznámila jména čtrnácti Kreativních producentů. *Lupa.cz* [online]. 2012 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/tiskove-zpravy/ct-oznamila-jmena-ctrnacti-kreativnich-producentu>.

Dokument „Kdyby...“ dnes bude na ČT2 spekulovat o podzimu. *ČT24* [online]. 13. 11. 2008 [cit. 2023-11-05]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/kultura/dokument-kdyby-dnes-bude-na-ct2-spekulovat-o-podzimu-1938-164294>.

Dovolená v protektorátu je druhým nejúspěšnějším projektem v Evropě. *Česká televize* [online]. 16. 9. 2015 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/tiskove-zpravy/?id=7485>.

Dovolená v Protektorátu není žádná reality show! Chceme ukázat historii jinak, říká autorka. *Český rozhlas* [online]. 9. 6. 2015 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z:

<https://radiozurnal.rozhlas.cz/dovolena-v-protektoratu-neni-zadna-reality-show-chceme-ukazat-historii-jinak-7184360>.

DVOŘÁK, Libor. Evropský soud pro lidská práva označil události v ruské Katyni za válečný zločin. *Český rozhlas* [online]. 16. 4. 2012 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/evropsky-soud-pro-lidska-prava-oznacil-udalosti-v-ruske-katyni-za-valecny-zlocin_201204162147_jpiroch.

DVOŘÁK, Stanislav. Dovolena v Protektorátu? Zvažujeme pokračování, řekl šéf vývoje pořadů ČT. *Novinky.cz* [online]. 1. 7. 2015 [cit. 2024-09-09]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-dovolena-v-protektoratu-zvazujeme-pokracovani-rekl-sef-vyvoje-poradu-ct-310547>.

FILA, Kamil. *Jak je důležité mítí Umberta* [online]. 22. 2. 2016 [cyt. 2023-12-04]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/jaro2016/NI01_04/um/Jak_je_dulezite_miti_Umberta.pdf.

Generální ředitel. *Česká televize* [online]. [cit. 2023-12-10]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/novodoba-historie-ct/generalni-reditele-ct>.

HANÁČKOVÁ, Andrea. Brit Jensen: natáčím dokumenty, protože chci komunikovat s lidmi. *Dok.revue* [online]. 28. 11. 2019 [cit. 2023-11-10]. Dostupné z: <https://www.dokrevue.cz/clanky/brit-jensen-natacim-dokumenty-protoze-chci-komunikovat-s-lidmi>.

Historie společnosti. *Prima +* [online]. [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://prima.iprima.cz/o-spolecnosti/historie-spolecnosti/2>

Herz: Habermannův mlýn byl pro mě povinnost. *Čt24* [online]. 15. 9. 2010 [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/kultura/herz-habermannuv-mlyn-byl-pro-me-povinnost-213133>.

CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. Estébácká operace Neptun? „Byly to podvržené materiály o pomocnících nacistů,“ popisuje historička. *Český rozhlas* [online]. 2. 12. 2023 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/stb-operace-neptun-naciste-moskva-dezinformace_2312020836_job.

Ivan Binar – Syn pluku [dokument]. Slezská univerzita, r. Monika Horsáková, Kristína Pupáková, 2017.

iVysílání. *Česká televize* [online]. [cit. 2024-01-10]. dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani>.

KABÁT, Marcel. Místo osvěty absurdní fraška. Dovolena v protektorátu jako exhibice trapnosti. *Lidovky.cz* [online]. 15. 6. 2015 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/misto-osvety-absurdni-fraska-dovolena-v-protektoratu-jako-exhibice-trapnosti.A150615_104503_ln_kultura_hep.

KABRHELOVÁ, Lenka. Příběh hnutí, jež se znelíbilo Kremlu. Memorial 30 let odhaloval ruskou historii, teď za to stojí před soudem. *Český rozhlas – podcast Vinohradská 12* [online]. 29. 11. 2021 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/podcast-vinohradska-12-rusko-soud-memorial-kreml_2111290600_miz.

MAXA, Jan. Informace o činnosti úseku vývoje pořadů a programových formátů pro Radu České televize [online]. 26. 9. 2012. [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/4779683-Informace-o-cinnosti-useku-vyvoje-poradu-aprogramovych-formatu-pro-radu-ceske-televize-predklada-jan-maxa-rediteluseku-dne-26-9.html>.

Mecislavborak.cz [online]. [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: <https://www.mecislavborak.cz>.

New York Times o českém pořadu: Dovolená v Protektorátu je nová dimenze reality show. Lidovky.cz [online]. 8. 6. 2015 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/ct-v-new-york-times-dovolena-v-protektoratu-zajima-i-svetovy-tisk.A150608_124818_ln_kultura_hep.

NOVA slaví 25 let: Pojd'te s námi na procházku její historií. Nova [online]. 4. 3. 2019 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://tv.nova.cz/clanek/60896-nova-slavi-25-let-pojdte-s-nami-na-prochazku-jeji-historii>.

Operace Neptun – nejúspěšnější dezinformační akce komunistické tajné služby. ČT24 [online]. 21. 7. 2013 [cit. 2023-09-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/operace-neptun-nejuspesnejsi-dezinformacni-akce-komunisticke-tajne-sluzby-310845>

O rozhlas. Český rozhlas [online]. [cit. 2023-10-01]. Dostupné z: <https://informace.rozhlas.cz/o-rozhlas-7752675>.

PLACHÝ, Jiří. Z Těšínska přes Sibiř a Afriku do Británie. Příběh Józefa Franka. Echo24 [online]. 23. 6. 2018 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SKDaj/ztesinska-pres-sibir-a-afriku-do-britanie-pribeh-jozefa-franka>.

Preambule Kodexu ČT. Česká televize [online]. [cit. 2023-09-08]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/preambule-a-vyklad-pojmu>.

Přísně tajné vraždy. Moderní dějiny [online]. 17. 12. 2009 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/prisne-tajne-vrazdy>.

Státní bezpečnost – akce Neptun. Totalita [online]. [cit. 2023-09-10.]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_neptun.php.

SVOBODA, Martin. RECENZE Dovolená v protektorátu? Málo ponížení a moc Hitlera. Aktualne.cz [online]. 24. 5. 2015 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/televize/dovolena-v-protektoratu-nepochopila-smysl-reality-show/r~ebb871c201c111e5b1d8002590604f2e>

Štrasburský soud odsoudil Rusko za tajnosti kolem masakru v Katyni. Novinky.cz [online]. 21. 10. 2013 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-strasbursky-soud-odsoudil-rusko-za-tajnosti-kolem-masakru-v-katyni-207111>.

The 66th Academy Awards Memorable Moments. Oscars.org [online]. [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.oscars.org/oscars/ceremonies/1994/memorable-moments>.

Tiskové zprávy. Česká televize [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/tiskove-zpravy>.

TŘEŠŇÁKOVÁ, Marie. Políbila Dubčeka – nová hra Karla Steigerwalda. Čt24 [online]. 16. 10. 2008 [cit. 2023-09-09]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/kultura/polibila-dubceka-nova-hra-karla-steigerwalda-162048>.

TUČKOVÁ, Anna. Ani skeptik, ani těšitel, kdo je tedy Umberto Eco? Sociální teorie: konec velkých vyprávění. *Socialniteorie.cz* [online]. 16. 7. 2013 [cit. 2023-12-06]. Dostupné z: <http://socialniteorie.cz/ani-skeptik-ani-tesitel-kdo-je-tedy-umberto-eco>.

TURKOVÁ, Barbora. Magdaléna Sodomková: Jednání Rozhlasu mě zklamalo. Nečekala jsem tlak od místa, kde jsme měli mít podporu. *Frekvence 1* [online]. 14. 10. 2023 [cit. 2023-10-30]. Dostupné z: <https://www.frekvence1.cz/clanky/zivotni-styl/magdalena-sodomkova-jednani-rozhlasu-me-zklamalo-necekala-jsem-tlak-od-mista-kde-jsme-meli-mit-podporu.shtml>.

Ukrajina – osobnosti z řad krajanů a Čechů v zahraničí. *MZV ČR* [online]. 6. 1. 2017 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_sвете/osobnosti_z_rad_krajanu_a_čechu_v/osobnosti_z_rad_krajanu_a_čechu_v-ukrajina_osobnosti_z_rad_krajanu_a_čechu.html.

Ukrajinský bohemista Evžen (Jevhen) Topinka. *MZV ČR* [online]. 1. 12. 2021 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/lvov/cz/vzajemne_vztahy_1/ukrajinsky_bohemista_evzen_jevhen.html.

UTTERBACK, Ann S. The Voices of the documentarist. *Journal of the University Film Association*. [online]. 1977, 29(3), 31–35 [cit. 2023-09-09]. <http://www.jstor.org/stable/20687378>.

VLASATÁ, Zuzana. Rozhovor s Brit Jensen a Magdalenou Sodomkovou: Rozhlas cenzuruje naši práci. *Deník referendum* [online]. 17. 7. 2019 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/29876-rozhovor-s-brit-jensen-a-magdalenou-sodomkovou-rozhlas-cenzuruje-nasi-praci>.

Vše o ČT. *Česká televize* [online]. [cit. 2023-10-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/zakladni-informace-o-ct>; *O rozhlase*. Český rozhlas [online]. [cit. 2023-10-01]. Dostupné z: <https://informace.rozhlas.cz/o-rozhlase-7752675>.

Voices of Meltingpot – Jakub Kalenský [dokumentární zpověď]. Meltingpot, 2022, režie Monika Horsáková. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=iHjXYnBKOC8&t=1s>

Voices of Meltingpot – Anneli Ahonen [dokumentární zpověď]. Meltingpot, 2022, režie Monika Horsáková. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4LhFj0sZav4>.

Výroční zprávy. *Česká televize* [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/publikace/rocenky>.

Základní informace. *ČTK* [online]. [cit. 2023-10-01]. Dostupné z: <https://www.ctk.cz/o-ctk/zakladni-informace>.

Seznam pramenů:

archivní prameny

BORÁK, Mečislav. *Námět k filmu Lebka*. Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. IV/44.

BORÁK, Mečislav. *Námět k filmu Poklady Třetí říše*. Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. II/39.

BORÁK, Mečislav. *Námět k filmu Tábory symbol XX. století* (prac. název). Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. II/12.

BORÁK, Mečislav. *Námět k filmu Sousedé* (prac. název). Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. II/12.

BORÁK, Mečislav. *Námět k filmu Transport do neznáma*. Pozůstalost Mečislava Boráka. Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. IV/21.

BORÁK, Mečislav. *Námět k filmu Zatajené popravky*. Pozůstalost Mečislava Boráka. Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. IV/42.

BORÁK, Mečislav. *Námět k filmu Zatykač na Oskara Schindlera*. Pozůstalost Mečislava Boráka. Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. IV/70.

BORÁK, Mečislav. *Námět k filmu Zločin jménem Katyň*. Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. IV/38.

BORÁK, Mečislav. *Odpověď na dotaz diváka*. Opava: Archiv Slezské univerzity, sign. IV/60.

Filmy

Uvádím filmy, které jsou v práci podrobněji analyzovány. Filmový pramenný materiál tvořily rovněž snímky, jež tvoří obsah přehledových kapitol 5.1.4–5.1.6. Z důvodu jejich množství je již neuvádím znova na tomto místě.

Abiturienti [dokumentární film]. Česká televize, režie Petra Všelichová, 2011.

Bílá místa na černé zemi [dokumentární film]. Česká televize, režie Jan Flak, 1994.

Lebka [dokumentární film]. Česká televize, režie Petra Všelichová, 1990.

Stíny strážných věží [dokumentární film]. Česká televize, režie Jan Flak, 1988.

Stíny svědomí [dokumentární film]. Česká televize, režie Jan Flak, 1990.

Transport do neznáma [dokumentární film]. Česká televize, režie Jan Flak, 1993.

Válka o tunel [dokumentární film]. Česká televize, režie Jan Flak, 1992.

Výstřely v Karpatech [dokumentární film]. Česká televize, režie Jan Flak, 1994.

Zatajené popravky [dokumentární film]. Česká televize, režie Petra Všelichová, 2009.

Zatykač na Oskara Schindlera [dokumentární film]. Česká televize, režie Jan Flak, 1999.

Zločin jménem Katyň [dokumentární film]. Česká televize, režie Petra Všelichová, 2007.

Rozhovory

BAUER, Milan, televizní redaktor, posléze producent [ústní sdělení]. Ostrava, 18. 1. 2024.

JURDA, Aleš, hlavní producent TSO v letech 1993–2002 [e-mail], Ostrava, 22. 1. 2024.

POLÁKOVÁ, Lenka, kreativní producentka ČT [ústní sdělení]. Ostrava, 23. 2. 2023.

POLÁKOVÁ, Lenka, kreativní producentka ČT [ústní sdělení]. Ostrava, 27. 9. 2023.

TOBOŁA, Otylia, publicistka, scenáristka [ústní sdělení]. Dolní Lutyně, 18. 1. 2024.

VŠELICHOVÁ, Petra, režisérka [ústní sdělení]. Ostrava, 19. 12. 2023.

Seznam publikačních prací autorky

HORSÁKOVÁ, Monika, Petr KOPAL, Luboš PTÁČEK, Martin NOVOSAD, Jadwiga HUČKOVÁ, Danuta KONIECZKAŚLIWIŃSKA, Iwona ŁYKO PLOS, Milan HES, Ondřej DURCZAK a Jiří SIOSTRZONEK. *Média – Dějiny – Společnost : Obraz národních dějin v české a polské kinematografii*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2023. ISBN 978-80-7510-579-0.

HORSÁKOVÁ, Monika, Jan GOGOLA, Jana BÉBAROVÁ, Andrea HANÁČKOVÁ, Jana ORLOVÁ, David MÍREK a Ľudovít LABÍK. *Proměny dramaturgie VI : Perspektivy a možnosti*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2022. ISBN 978-80-7510-542-4.

HORSÁKOVÁ, Monika, Petr TESAŘ, Milan HES, Terezie HLAVÁČKOVÁ, Jan HECZKO, Kateřina HUBEROVÁ, Irena KAPUSTOVÁ, Iwona ŁYKO PLOS a Jiří SIOSTRZONEK. *Média – Dějiny – Společnost : Obraz křesťanství v dějinách střední Evropy*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2021.

HORSÁKOVÁ, Monika, Miroslav ZELINSKÝ, Irena KOCÍ, Jan GOGOLA, Eva UČŇOVÁ, Ľudovít LABÍK, Pavla BERGMANNOVÁ, Natascha DRUBEK, Jakub FELCMAN, Kamila ZLATUŠKOVÁ a Jana BÉBAROVÁ. *Proměny dramaturgie V : Pandemie jako výzva*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2021.

HORSÁKOVÁ, Monika a kol. *30 let Filozoficko-přírodovědecké fakulty v Opavě*. Opava: Slezská univerzita, 2021.

ŽÁČEK, Rudolf, Milan HES, Monika HORSÁKOVÁ, Stanislava SCHUPPLEROVÁ, Jakub CHROBÁK, Martin NOVOSAD, Ywona ŁYKO a Miroslav KOUBA. *Média – Dějiny – Společnost : Obraz Polska a Poláků v českých médiích*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2020.

HORSÁKOVÁ, Monika, Miroslav ZELINSKÝ, Tomáš POLENSKÝ, Pavla BERGMANNOVÁ, Irena KOCÍ, Ľudovít LABÍK, Jana BÉBAROVÁ, Barbora HRÍNOVÁ, Jakub CHROBÁK, Petr MINAŘÍK, Iveta NOVOTNÁ, František HORVÁT, Miloslav KLÍMA, Mikuláš ODEHNAL, Marek JÍCHA, Tomáš HOLETZ a Eva UČŇOVÁ. *Proměny dramaturgie 4 : Dramaturgie v off-line a on-line prostoru*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2020.

HORSÁKOVÁ, Monika, Miroslav ZELINSKÝ, Tomáš POLENSKÝ, Pavla BERGMANNOVÁ, Eva PJAČÍKOVÁ, Andrea HANÁČKOVÁ, Kateřina

ONDŘEJKOVÁ, Ľudovít LABÍK, Barbora HRÍNOVÁ, Lubomír KONEČNÝ a Jana BÉBAROVÁ. *Proměny dramaturgie 3: Mezi produkcí a reflexí*. Opava: Slezská univerzita, 2019.

HRUŠKA, Pavel a kol. *Cesty do ostravského (v)nitrozemí*. Ostrava: Fiducia, 2019.

HORSÁKOVÁ, Monika. Žánr knižního rozhovoru jako nedoceněný literární fenomén. In: MACHALA, L. – FRANTA, T. *Cenová bilance*. Olomouc: UP Olomouc, 2018, s. 146–158.

HORSÁKOVÁ, Monika. Jiná perspektiva. In: HORSÁKOVÁ, Monika – Hruška, Pavel (eds.). *20 let Fiducie a ostravské umělecké scény*. Ostrava: Fiducia, 2018, s. 164–171.

HORSÁKOVÁ, M. Extremismus a média na příkladu zobrazování Romů v současných českých médiích. In: HORSÁKOVÁ, M. (ed.). *Prevence projevů extremismu na školách. Praktický manuál pro učitele*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2014, s. 48–61.

HORSÁKOVÁ, M. – CHROBÁK, J. – PORTEŠOVÁ, V. *Literatura v souvislostech 4 aneb Od psacího stroje k počítači aneb Literatura 2. poloviny 20. století a počátku 21. století*. Praha: Fraus, 2014.

HORSÁKOVÁ, M. *Současné zpravodajství v televizi veřejné služby*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011. ISBN 978-80-7464-028-5

HORSÁKOVÁ, Monika – JÁNSKÁ, Denisa. *Animace z Ostravy*. Ostrava: QQ studio, 2010. ISBN 978-80-904768-0-6.